

Obsah

Procitnutí	15
Život a četba – věčná inspirace	18
Čtenářské kluby a Rychlé šípy	32
Malý stínadelský bedekr	56
Kde jsou, nebo nejsou Stínadla?	69
Kluci ve městě	76
Vontové, Františkáni a Petráci	84
Vojtěch Vont, Ota Losna a další jména	106
Ježek v kleci	116
Létající kolo	124
Žlutý kvítek a Večer světél	135
Postvontská hnutí	143
Foglarovi napodobitelé	163
Kult a nenaplněné ideály	176
Quo vadis?	184
Poděkování editora	193
Poznámky	195
Literatura	217
Ediční poznámky	224

Převzaté zápletky jiných spisovatelů

Jako i jiní literáti, také Jaroslav Foglar se zcela organicky inspiroval čtením děl jiných autorů, byť on sám to většinou popíral. Otázkami tohoto typu býval dokonce nemile zaskočen a přinejmenším ve vyšším věku znatelně popuzen. Přesto ledacos z toho, co četl (zvláště v dětství), jeho předválečnou tvorbu ovlivnilo velice výrazně. Zasuty v mozku nalézal pak různé nápady a jejich zdroje si už nevybavoval. Co tedy četl mladý Slávek v době, kdy svou matku ještě neoslovoval mužsko-ženským výrazem „Pumíku“ (tak to dělal v dospělosti), ale jednoduše „Máti“?³⁸

V období okolo třináctého až šestnáctého roku měl Slávek Foglar zájem především o brakovou literaturu. Nijak se tím nelišil od většiny svých vrstevníků. Co přesně četl, prozrazují sešitky, do nichž si zaznamenával, komu, kdy a co ze své knihovničky zapůjčil. Už z názvů samotných je úroveň těchto sešitových románů dostatečně zřetelná: *Tajemství opuštěného dolu*, *Černá rakev plukovníkova*, *Dva stíny*, *Buffalo Bill*, *Poselství z hrobky*, *Stín bez hlavy*, *Zlopověstná krčma u přístavu*, *V doupěti Černého Toma*, *Tajemný případ Cliftona mladšího*, *Zelené světlo* a další.³⁹ Vedle četby pokukoval i po biografu, pochopitelně především po kovbojkách.⁴⁰ Jeho klukovskou hvězdou byl dlouhou dobu Stuart Webbs, hrdina německých filmů. Protože Slávek působil v začínající pubertě starší, než skutečně byl, nejednou se úspěšně

Slávkův oblíbený filmový pistolník Stuart Webbs v jedné ze svých filmových rolí (zdroj: abcHistory.cz)

tradičního vontského uspořádání odchýlili. Vytvořili si vlastní rene-gátskou skupinu a začali poslouchat nelegitimního vzdorovůdce. Tak tomu bylo většinou vždy, když něco destabilizovalo vnitřní semknutí vontského hnutí. V době, kdy ve Stínadlech operovaly Rychlé šípy, odehrával se v temných uličkách opakovaný zápas o Velké Vontství mezi dvěma skupinami místních chlapců. Tou první jsou příznivci Otakara Losny (Losnovci), později přetransformovaní do Žlutého květu vedeného Vládou Dratušem. V románu představují charakterní část Vontů. Snaží se prosazovat ideály tolerance a spolupráce. Druhou skupinou jsou Mažňákovci vedení Štěpánem Antonínem Mažňákem. Poznávacím znakem chlapců kolem Mažňáka se později stane list jinanu dvoulaločného (latinsky *Ginkgo biloba*) a začnou si říkat Uctívači ginga.¹⁷⁴ Ti od počátku představují stinnou stránku stínadelských kluků.

Vedle dvou hlavních dlouhodobých rivalů působí ve Stínadlech ještě i další partičky různé důležitosti. O Velké Vontství usilují určitou dobu kluci okolo Mirka Daneše (Danešovci), později také skupina Víta Dabinela (Dabinelovci). Praktikami se ani jedna z nich příliš neliší od Mažňákovců. Krátkou, ale důležitou roli hraje v příběhu parta zvaná Svazek Rezavých klíčů (podle vlhkem zkorodovaného klíče, který nosí na krku každý z členů party).

Stručná osa příběhu a její časové zakotvení

Události popisované ve Foglarově románové sérii *Záhada hlavolamu*, *Stínadla se bouří*, *Tajemství Velkého Vonta* a v načrtnutém konceptu nedokončeného dílu *Budou se Stínadla bourat? (Kdo byl Jan Tleskač?)* se odehrávají v letech 1898–1943. Spisovatel Jaroslav Velinský ve svém volném pokračování sice uvádí jiné letopočty, sám ale přiznává, že události záměrně předatoval, aby ve své knize nemusel ani narážkami zmiňovat válečné události (to by nemusel ani bez předatování).¹⁷⁵ My se zde budeme držet původní Foglarovy ideje i jím nastíněných časových údajů.¹⁷⁶ Všechny románové výpočty mají samo sebou čistě orientační charakter.

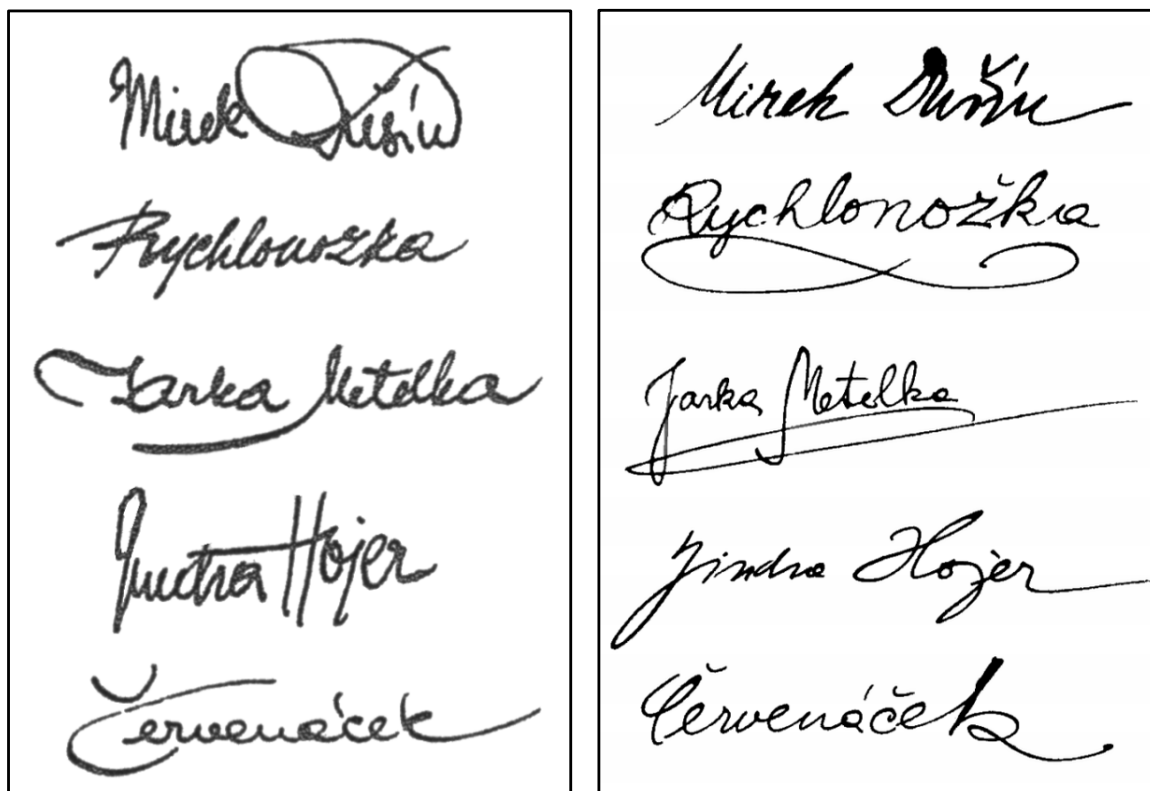
Nejstarším článkem příběhu, který Foglar popisuje, je výbuch, v domě stojícím snad kdesi ve Stínadlech, možná ale i jinde. Po ničivé explozi najdou lidé na ulici malé dítě v zavinovačce. Zdá se, že jeho rodiče při výbuchu zahynuli, veškeré zařízení domácnosti se rozbilo, další souvislosti zůstávají nejasné. Foglar je už nestihl dovyvětlit. Jen to se říká, že chlapec měl na své zástěrce vyšíтый text „Náš

Jeník“ a v ruce podivný hlavolam – ostnatou kovovou hvězdici uzavřenou do kovového pouzdra. Pokud bychom chtěli tuto událost nějak časově zařadit, umístili bychom ji někam do roku 1898, kdy byly chlapani dva roky.

Malý Jan vyrůstal v sirotčinci, hrál si s hlavolamem a pokaždé, když se mu kovovou kouli podařilo vyndat z obalu, tleskal. Podle toho dostal také jméno Jan Tleskač.¹⁷⁷ Ve 14 letech byl Jan poslán do učení zámečnickému řemeslu. Zjevně byl technicky velmi nadán, protože záhy dokázal ve své hlavě promyslet důmyslný plán létajícího kola, na jehož prototypu začal také tajně pracovat. I přes zdárné sestavení jednotlivých dílů avietty však stihl provést pouze jednu zkoušku kdesi za městem. Zámečnický mistr, u něhož se Jan učil a kde byl zároveň i ubytován, něco tušil. Byl naplněn chamtivou zlobou a měl patrně přímý či nepřímý podíl na předčasné smrti Jana Tleskače. V sobotu 21. října 1911 spadl tehdy 15letý Jan ze zvonice kostela svatého Jakuba, kam chodil vypomáhat zvonit katolické večerní »požehnání«.¹⁷⁸

Po jeho smrti hlavolam na nějakou dobu jako by zmizel z povrchu zemského. Pak se ale znenadání odkudsi znovu objevil, nalezen snad při přestavbě nějakého dvorku nebo při čištění podkrovních prostor. Bylo o něj svedeno několik bitev mezi kluky ze Stínadel a protilehlé Druhé strany.¹⁷⁹ Nakonec se dostal mezi stínadelské chlapani, kteří v té době ještě nebyli jednotnou organizací, ale nesourodým shlukem part, které bojovaly jedna proti druhé. Nešťastnou smrtí Roberta (Berta) Komoura jakéhosi jara během jedné z pouličních bitek mezi stínadelskými frakcemi se do centra pozornosti dostal chlapec jménem Vojtěch Vont. On to byl, kdo následně celá Stínadla sjednotil a stal se jejich prvním vůdcem. V rukou třímalo místo žezla ježka v kleci, onu tajemnou hračku, která po Tleskačově smrti putovala kdesi v rukách místních náčelníků navzájem znesvářených ulic.¹⁸⁰ Když pak po nějaké době vybral Vojtěch Vont vhodného nástupce pro vedení Stínadel, označovali se již místní chlapani na počest svého sjednotitele jako Vontové. Hlavou jejich komunity byl od té doby Velký Vont, volený vždy jednou za dva až tři roky.¹⁸¹

Ještě za Vojtěcha Vonta se sjednocená Stínadla vypořádala s různými nactiutrhači a posměváčky z okolí. To byl jejich první velký úkol – spanilé jízdy do okolních čtvrtí: „*Byly to slavné a velké řeže pod vedením samotného Vojtěcha Vonta v těch nezapomenutelných letech.*“¹⁸² V pozdějších letech již činnost Vontů v jejich volném čase

Ukázky několika různých podpisů Rychlých šípů. Vlevo nahoře a rovněž na protější straně dvě různé varianty z komiksových kreseb Jana Fischera (zdroj: J. Foglar: Rychlé šípy, 2009), nahoře vpravo pracovní mystifikační pokusy z pera Jaroslava Foglara (zdroj: LA PNP)

(1860–1946).⁵⁷³ Jedinečné kouzlo měly pro miliony čtenářů příběhy anglického spisovatele a novináře Arthura Ransomeho (1884–1967). Ransomovky jsou knížky o přírodě a dobrodružství spojeném s mořeplavectvím. Popularizují dětskou podnikavost a pro vnímavé čtenáře mohou být i skrytými učebnicemi skautingu a návodem, jak záživnou formou vychovávat děti. Čtenářské kluby Ransomeho dospělých příznivců najdeme po celém světě. Často jsou i na stará kolena ochotní vyrážet po stopách svých oblíbených knih, odhalovat tajemství knižních hrdinů a hledat zdroje Ransomeho inspirací.⁵⁷⁴

Nečekaně silný a úřady zpočátku nepříliš vítaný vliv měla v totalitním Sovětském svazu kniha *Timur a jeho parta* (poprvé vyšla roku 1940) od ruského spisovatele Arkadije Gajdara (1904–1941). Románová parta shromážděná okolo Timura Garajeva organizovala pomoc vojenským veteránům, seniorům v nouzi a dalším sociálně potřebným lidem. Gajdarův román vyvolal v zemi zpustošené válkou u mnoha mladých lidí stejnou touhu pomáhat potřebným. Na řadě míst Sovětského svazu proto zcela organicky vznikaly neformální dobrovolnické skupinky timurovců, jejichž členové chtěli být